

La Comunitat montserratina, per a commemorar el 4t. Centenari de la consagració de la Basílica, impulsà la seva restauració, recentment acabada, per tal de recuperar les característiques arquitectòniques originals de l'edifici i, a la vegada, va promoure l'erecció d'un monument a l'abat Oliba, el seu fundador, en un lloc públic del monestir.

L'escultura de l'abat Oliba és obra de l'escultor mataroní Manuel Cusachs i Xivillé, que tot seguit explica les característiques i la intencionalitat del seu treball.

L'ESCULTURA DE L'ABAT OLIBA A MONTSERRAT

Tot i que la temàtica d'aquest escrit potser no correspon a l'especialització habitual dels *FULLS*, he pensat que documentar l'escultura de l'abat Oliba era una manera de continuar els vincles que la nostra ciutat ha tingut històricament, a tots nivells, amb Montserrat.

Monjos, oblats, historiadors, artistes, poetes, artesans, esportistes, fills de la nostra ciutat, hi han deixat la seva petja. Ja al segle XVIII l'escolapi Francesc Capdevila fundà l'escolania de Santa Anna, com la del monestir, i la centenària Confraria de la Mare de Déu de Montserrat, també a Santa Anna, va ésser erigida el 1881 (1)

No cal dir que pujar a Montserrat és, per a la majoria de nosaltres, els mataronins, com anar a casa nostra.

* * *

El 10 de febrer de 1993 l'abat de Montserrat Sebastià Bardolet inaugurava l'escultura del seu predecessor, instal·lada al fons de la plaça dedicada al seu nom, la popular «plaça de les pageses» –on es ven el mató–, sota un cedre del Líban, plantat fa molts anys pel monjo Ubach, el monjo de la Bíblia montserratina.

L'abat Oliba, que va viure el pas del primer mil·lenni, fou un prelat d'instint sagaç, emprenedor, savi... l'abat Bardolet el qualificà en el seu parlament de

«... gegant pacífic i pacificador,
noble de llinatge i noble d'esperit,
comte de Berga i de Ripoll,
monjo,
abat de Ripoll i de Cuixà,
bisbe de Vic,
impulsor de la cultura catalana incipient,
veu sempre conciliadora,
pare de la Pàtria.»

I complementant aquesta magnífica síntesi, direm també que fou privilegiat en les arts i les lletres, i a més un gran constructor en el més genuí sentit del mot, que deixà la seva empremta en la bellesa hieràtica dels campanars, en les cúpules i en les voltes de canó, en l'harmonia arquitectònica dels monestirs, de les esglésies, dels ponts i dels castells que bastí, que restaurà o que ajudà a reconstruir. Impulsà les ciències i les arts, la literatura i la poesia –ell mateix fou poeta– en escoles i *scriptoriums*, i va promoure la pintura i l'emblemàtic miniaturisme.

Viatger incansable, creador de pau, es va moure en so de concòrdia pels nostres comtats. Inspirà la «Treva de Déu», sistema d'ordre que donà confiança a la població humil. Eren temps d'obscures temeritats. «Oliba ha estat el monjo més il·lustre de la nostra terra, el Prelat més gran de Catalunya, un dels bisbes més cèlebres de l'Església Universal al segle XI», diuen els autors de *l'Histoire littéraire de la France*. Contribuí a forjar els fonaments de la Catalunya naixent. En ell trobem ja documentat el mot País i parlà de Pàtria. Morí, envoltat dels seus

monjos, en emoció santa, el 30 de novembre de 1046, dijous, després de les tres de la tarda, al monestir de Sant Miquel de Cuixà. (2)

* * *

L'escultura de l'abat Oliba havia de reflectir tots aquests dons extraordinaris que el distingiren en l'expressió de la figura, lliure de semblances humanes, pel fet que es desconeix com era físicament. Ni Ramon d'Abadal, ni Anselm M. Albareda, ni Anscari M. Mundó, fonts de la meua informació, en donen notícia. Així doncs, la interpretació necessàriament havia de ser lliure. Però aquesta llibertat venia condicionada perquè el retrat imaginari havia de reflectir el caràcter de la seva personalitat i del seu intel·lecte, immersos en el seu temps i en el seu moment cultural, per mitjà de simbologies cenyides a la història i també a la intuïció.

En una col·lecció de bronzes de petit format titulada *12 Senyes de Catalunya* (3), hi vaig incloure una simbologia dedicada a l'Abat Oliba i Montserrat. Aquesta petita escultura, reinterpretada, va ser el model inicial.

«... una església primitiva, docta i feudal, ...» va escriure Joan Fuster.

L'escultura, en un primer cop d'ull, vol mostrar una actitud presidencial. L'abat està assegut –no poltronat– en un senzill tron que la pròpia figura absorbeix, i fa l'acció, enèrgica, d'aixecar-se. Una mà, sobre un genoll, sosté uns cartons on hi ha dibuixats els plànols d'una església, amb planta de creu llatina, tres absis i campanar.

En el catàleg de la biblioteca de Ripoll, a l'època de l'Abat, són documentats els coneixements matemàtics i la tècnica de la construcció.

Al revers dels cartrons hi ha gravada la seva signatura –simplificada– i l'anagrama abacial. I la mateixa mà fa el *signe de Déu*, tal com la interpretaven els pintors i escultors del romànic.

Els atributs eclesiàstics són intemporals, però per situar-los a l'època de l'abat incorporen elements culturals del seu temps. Una llarga estola baixa de l'espatlla fins al terra dels graons, representats amb fragments de les miniatures conegudes amb el nom d'*Escriptori de Ripoll* –avui a París–. S'hi poden observar el Pantocràtor, àngels, la Porta del Cel i la mà de Déu, Aigües Sagrades i els evangelistes, en la visió profètica d'Ezequiel, ... (4)

La biblioteca del monestir de Cuixà, dotada com la de Ripoll de l'alta direcció i mesuratge del bisbe-abat Oliba, tenia un fons riquíssim de material d'estudi per a la composició de manuscrits; només es pot comprendre l'existència del *Breviari de Cuixà* com a fruit d'un *Scriptorium* opulent.

Darrera de l'escultura, el respall del tron es converteix en dos campanars, són els de Ripoll i de Cuixà, d'on va ser simultàniament abat. Volen ser testimoni d'una de les seves activitats més emblemàtiques.

Puig i Cadafalch remarca una certa relació entre la Basílica olibana de Ripoll i la Basílica vaticana de Sant Pere, la primitiva. És possible que Oliba visités Roma abans d'iniciar les obres de la Basílica ripollesa.

La figura vol ser la d'un home ossut, de mans grosses i nerviüdes, d'amples genolls i peus gegantins, connotacions que poden donar una certa elegància, però més concretament l'expressivitat d'un temperament, tan assenyat com inquiet, savi, emotiu i generós. (5)

Segons Pijoan, Oliba posseïa raríssimes nocions de matemàtiques i astronomia.

Els pòmuls prominents, la boca ampla, els ulls profunds, i el nas una mica garfi. Les orelles camperoles i el coll sec i llarg, tirat endavant, donen caràcter al rostre, que intenta de conjuminar ruralisme i noblesa a la vegada. Suggestiu que em feren els monjos que visitaven el taller.

... *eruditione filiorum, maximus Oliva. Praesul opulentissimus* ... com la visió d'un Príncep del Renaixement.

Els plecs de la roba, tractats amb vigorositat, els vaig emmotllar amb estopa i canyes esberlades perquè em donessin l'expressivitat que fes ressaltar la força d'un dinamisme.

L'escultura és fosa al bronze. Medeix 3,20 metres d'alçària. És col·locada sota un sòcol de pedra de la pròpia muntanya, de 2,30 metres cúbics, que duu gravada aquesta inscripció:

ABAT OLIBA
FUNDADOR DEL MONESTIR
DE MONTSERRAT
1023 - 1026

Els dos anys gravats a la inscripció denoten la imprecisió dels historiadors sobre la data exacta de la fundació del monestir.

* * *

Fa poc, amb curiositat, vaig preguntar a la pagesa que venia mató si l'escultura li agradava i si li feia companyia. Em va contestar que ja s'hi havia acostumat, però que encara la trobava «rugosa». Ara, vaig pensar, me n'ha fet un elogi. Certament rugosa com l'escorxa del cedre. Amb el temps el color del bronze, com si s'hagués encomanat dels verds del seu entorn, s'ha integrat en el paisatge, com ho fa la característica boira de la muntanya, que sovint l'envolta en el silenci.

Manuel Cusachs i Xivillé

NOTES.

1.- FLORENSA, Joan. *El retaule de Santa Anna*. Edició Escolles Pies de Santa Anna. Mataró, 1989.

2.- ALBAREDA, Anselm M. *L'Abat Oliba fundador del Monestir de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1931.

ABADAL, Ramon d'. *L'Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*. Editorial AEDOS, 3a. edició. Barcelona, 1962.

MUNDÓ, Anscari M. *Oliba*. Gran Enciclopèdia Catalana, vol. X, p. 710-711. Barcelona, 1977.

3.- FUSTER, Joan; CUSACHS, Manuel. *12 Senyes de Catalunya*. Editorial Curiosa. Barcelona, 1983.

4.- ALBAREDA, Anselm M. *Obra esmentada*. Nova edició de 1972.

5.- RACIONERO, Lluís. *Cercamón*. El Balanci, Edicions 62. Barcelona, 1982.